

יום שב"ק י"א אב

יומא נ"ט

'אמצע' מהו

הזה ממנו על טהרו של מזבח.

בש"ת מהרי"ט (ח"ב אה"ע סי' ח) דן בדבר מי שכתב גט לאשתו וכתב שגט זה יהיה אם לא יבא באמצע הזמן עד יום פלוני, האם הוא דווקא שיבוא ביום האמצעי, ואם יבוא בכל הימים חוץ מהיום האמצעי בדיוק יתבטל הגט. והספק הוא האם לשון אמצע הוא רק על היום האמצעי שבתוך הזמן, או שהכוונה לכל הימים חוץ מהיום הראשון והאחרון. והביא בשם הראנ"ח שנקט שכשאומרים אמצע הכוונה באמצע ממש, ואפילו כשכותבים בתוך הכוונה לאמצע ממש, והוכיח מדברי רש"י (בראשית ב ט) שפירש 'בתוך הגן' - באמצע, והיינו שכוונת רש"י לומר שעץ החיים היה בדיוק באמצע הגן וזהו שפירש בתוך - באמצע, הרי מבואר שגם בתוך וגם באמצע משמעותם לאמצע בדיוק. ולכן היה נזהר הראנ"ח בגיטין כאלו שלא לכתוב בתוך הזמן והיה כותב לשון אחר.

אך המהרי"ט נקט שלשון אמצע הוא כולל לכל הזמן שבין שתי הקצוות, והוכיח כן ממה שמבואר בגמ' שהכהן גדול היה מזה מהדם על טהרו של מזבח הפנימי, ופירש רבה בר רב שילא שטהרו של מזבח היינו באמצע המזבח, וכמנהג האנשים לומר טהר טיהרא וכוונתם לאמצע היום. וכן פירש גם הרמב"ם (פירוש המשניות, מעשה הקרבנות פ"ה ה"ב). ואילו בהלכות עבודת יום הכיפורים (פ"ד ה"ב) כתב הרמב"ם שהיה מזה מדם התערובת על טהרו של מזבח שבע פעמים בצד הדרום במקום ששלמו מתנות קרנותיו, ומבואר שלא היה בדיוק באמצע, וכן פירש מהרי" קורקוס (שם). ומוכח שאמצע אינו במשמע אמצע ממש אלא כל שהוא בין שני הקצוות.

ומה שהוכיח הראנ"ח מדברי רש"י על עץ החיים שהיה באמצע הגן, דחה המהרי"ט שאין כוונת רש"י לומר שעץ החיים היה בדיוק בנקודת האמצע הגן, אלא כוונתו לבאר שמאחר וכבר נאמר שה' הצמיח בגן כל עץ נחמד למראה, הרי שכל האילנות היו בתוך הגן, ומה משמיע הפסוק בהודיעו שעץ החיים היה בתוך הגן. ולכך ביאר רש"י שבתוך היינו באמצע, והכוונה בזה למקומות הרחוקים מהקצוות, וזהו שהשמיע הפסוק שלא היה העץ על גבול הגן אלא היה לפנים מן המחיצות.

אולם בש"ת הרב"ז (אורח סי' מו) דייק מלשון רש"י בסוגייתנו שאמצע משמעו נקודת האמצע בדיוק, שכתב רש"י (ד"ה אפליגיה) אפליגיה דמזבח - באמצע גובה כתלו, וכוונתו שהיה באמצע בדיוק [וכן הוכיח מדברי רש"י לעיל (טו)]. ומדברי התוס' (סוכה יג. ד"ה בשלש). וראה עוד בשדי חמד (כללים מערכת א אות שכו, פאת השדה מערכת א אות קמה) ובט"ז (יו"ד סי' רלב סק"א).

לתרומות והנצחות

1599-55-30-55

יום שישי י' אב

יומא נ"ח

אין מעבירין על המצות - לכתחילה או דיעבד

דאמר ריש לקיש אין מעבירין על המצות.

בהרבה מקומות בהלכה מצינו כלל זה שאין מעבירין על המצוות, ומכלל זה בבציעת לחם משנה על החלה העליונה כיון שהיא מודמנת תחילה (מג"א סי' רעד סק"א), הנחת הטלית בנרתיק לפני התפילין כדי שלא יפגע בתפילין קודם ויצטרך להניחם לפני הטלית (שו"ע סי' כה ס"א). ודנו הפוסקים בדיעבד כשעבר על המצוה והגיע למצוה השניה, האם צריך לחזור וליטול את המצוה הראשונה, או שמא לא נאמר דין אין מעבירין על המצוות אלא לכתחילה ולא בדיעבד.

התוספות (מגילה ו' ד"ה מסתבר) כתבו בשם רבינו יהודה שדין זה שאין מעבירין על המצוות לא נאמר אלא לכתחילה ולא בדיעבד. אולם בטורי אבן (שם) כתב להוכיח מסוגייתנו שדין זה הוא גם בדיעבד ודלא כדעת רבינו יהודה, דאיתא בגמ' לדעת רבי עקיבא שמעיקר הדין היה לכהן להזות תחילה על קרן מערבית דרומית כיון שבה הוא פוגע בתחילה שהיא הסמוכה לו ביותר ואין מעבירין על המצוות, אלא שלמדים מהפסוק שתחילה יש להזות על קרן דרומית מזרחית, ומכל מקום כיון שכבר נתחייב להזות בתחילה על הקרן המערבית דרומית כיון שבה פגע בתחילה, צריך הוא לחזור אליה לפני שהוא מזה על שאר הקרנות. ומעתה, אם כדברי רבינו יהודה שלא נאמר דין שאין מעבירין על המצוות אלא לכתחילה, הרי מאחר שכבר עבר על קרן מערבית דרומית הרי הוא כבר חשוב כדיעבד ומדוע צריך שוב לחזור אליה. אלא מוכח שגם בדיעבד צריך לחזור אל המצוה שהעביר.

ובש"ת שבט הלוי (ח"ו סי' יד) ביאר סברות המחלוקת בזה, שלדעת הטורי אבן גדר הדין שאין מעבירין על המצוות הוא קביעות מקום למצוה, שהמקום הראוי למצוה נקבע לפי המקום שפגעו בו בתחילה, ולכן גם בדיעבד שעבר על המקום הזה צריך הוא לחזור ולקיים המצוה במקומה הראוי. אולם לדעת רבינו יהודה אין הדין שאין מעבירין על המצוות קובע את מקום המצוה, ואינו אלא משום כבוד המקום או המצוה לעשותה במקום שפגעו בו בתחילה ולא לעבור ולחפש מקומות אחרים או להשהות את המצוה, אך כשעבר והגיע למקום אחר ודאי אין לו לחזור למקומו הראשון, שאם כן יעבור שוב על הדין דאין מעבירין על המצוות במה שיניח את המקום השני [עוד בדברי מלכיאל (ח"א סי' ח) ובחזון איש (זבחים סי' טו סק"א-ב)].

דאמר ר"ל אין מעבירין על המצות (יומא נ"ח:)

ומאלה המדרגות נדע גודל החטא וקטנו. אבל מצוות עשה לא נתבאר שבר כל אחת מהן מהו אצל ה', עד שנדע מה מהן יותר חשוב ומה מהן למטה מזה, אלא צוה לעשות מעשה פלוני ופלוני, ולא יודע שבר איזה משניהם יותר גדול אצל ה', ולפיכך ראוי להשתדל בכלן. ומפני זה העיקר אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה, מבלי הקשה בין המצוה אשר הוא עוסק בעשייתה והאחרת אשר תחלוף ממנו. ולזה גם כן אמרו אין מעבירין על המצוות, רצונו לומר אם הזדמן לך מעשה מצוה, אל תעבור ממנו ותניחנו כדי לעשות מצוה אחרת.

(פירוש הראמ"ב, אבות)

יום ראשון י"ב אב

יומא ס'

יום שני י"ג אב

יומא ס"א

כתיבת אזכרות בספר תורה שלא כסדרן

פסקו הרמב"ם (תפילין פ"א ה"ז) ושאר פוסקים על פי המכילתא (סוף פרשה בא), שתפילין ומזוזות שנכתבו שלא כסדרן פסולות, אולם ספרי תורה שנכתבו שלא כסדרן כשרות. ובשו"ת גינת ורדים (או"ח כלל ב סי' יב) חידש בזה חידוש גדול, שאף שכתובת ספר תורה שלא כסדרה כשרה, מכל מקום אזכרות שבספר תורה שנכתבו שלא כסדרם פסולות. והביא לזה כמה וכמה ראיות, ואחת מהן היא מדברי הזוהר (ויקרא יא: ועוד) המאריך בענין כתיבת שם הוי"ה לפי הסדר והיחודים העולים מהכתיבה, אשר מבואר בזה הצורך הגדול לכתוב השם לפי הסדר דווקא, ואין לחלק בין שם הוי"ה לשאר השמות. ומסיק שם שהחולק על זה בין בכולו בין במקצתו עליו להביא ראיה ברורה.

והפוסקים דנו הרבה בספרי תורה שהדיו שלהם דהה קצת וצריכים לחזור עליו ולתקנו, שלדברי הגינת ורדים אי אפשר כמעט לתקן ספרי תורה כיון שאזכרה שדהו אותיותיה הראשונות ובאים עכשיו לתקנה הרי נמצא שאותיותיה האחרונות נכתבו לפני הראשונות ושלא כסדר היא כתובה.

ובשו"ת בנין ציון (סי' צו) כתב על עיקר דינו של הגינת ורדים שלא נמצא כן בשום פוסק אחר ושראיותיו קלושות נוראה שו"ת באר יצחק (חלק י"ד סי' כא), שו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ג סי' רד), שו"ת מהרש"ם (חלק ה סי' ט). ובשו"ת באר יצחק (שם) כתב להוכיח מסוגייתנו שאין לפסול בזה משום שלא כסדרן, שהרי בגמ' מבואר הטעם שהעבודות של יום הכיפורים מעכב בהם הסדר, משום שנאמר בהן 'חוקה', ומבואר בגמ' שדוקא בעבודות שנאמר בהן חוקה מעכב בהם הסדר, אולם באלו שלא נאמר חוקה אין הסדר מעכב. ואם כן אין לנו ללמוד שהסדר מעכב אלא בכתיבת תפילין ומזוזות שנאמר בהם והיו ולמדו מכך במכילתא שבהווייתם יהיו והסדר מעכב בהם, אבל בכתיבת האזכרות שלא נאמר בהם שום פסוק ללמד שהסדר מעכב אין מקום לומר שיעכב בהם הסדר.

ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' ב) הובאה תשובת הגאון מרואגאטשוב שדן בספר תורה שנכתבו אזכרותיו כסדרן אלא שנמחקו אותיותיה הראשונות, שיתכן וגם לדעת הגינת ורדים יהיה כשר. והוא על פי המבואר בסוגייתנו שנחלקו רש"י והרמב"ם במקום שיש דבר התלוי בסדר בחברו ובתחילה נעשו כסדר ואחר כך נפסל הראשון, האם צריך לחזור ולעשות גם השני לפי הסדר או שמא די במה שבתחילה נעשה השני כסדר אחר הראשון. ואף נידון זה תלוי במחלוקתם, כיון שבשעת כתיבת השם הרי נכתב הכל כסדרו ואחר זמן דהתה האות הראשונה וצריך לחזור ולכתוב אותה, ואם כן לדעת רש"י צריך גם לחזור ולכתוב את השניה, ואם השניה כתובה כתיקונה לפני תיקון האות הראשונה אין להכשיר. אך לדעת הרמב"ם די בתיקון הראשונה והשם נחשב שנכתב כסדרו.

לקראת התחלת לימוד מסכת סוכה

עשה עכשיו מנוי מתיבתא במחיר מיוחד

חייג למוקד המנויים:

1 800-22-55-66

חצי שיעור במצוות

רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים ממקום שפסק הוא מתחיל.

כתב בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' יח) שמי שאין לו בליל הסדר אלא פחות מכזית מצה, אינו צריך לאכול כלל כיון שבאכילת חצי שיעור של מצוה אין מקיימים כלל המצוה. אך בברכי יוסף (או"ח סי' תפב סק"ד) כתב, שכמו שבאיסורים נפסקה ההלכה (יומא עג:; רמב"ם שביתת עשור פ"ב ה"ג) שחצי שיעור אסור מן התורה, הוא הדין במצוות שיש קיום מצוה גם בחצי שיעור אף שאין בזה קיום המצוה בשלמות, ולכן ראוי לאכול מה שיש לו בלי ברכה. וכתב עוד שאף אם אין שום קיום מצוה באכילת חצי שיעור, מכל מקום ראוי ונכון לאכול כמה שאפשר כדי לקיים זכר למצוה.

וכתב בעיקרי הד"ט (סי' יט אות יג) שאם יש שני אנשים בספינה בפסח ואין להם אלא כזית מצה, לדעת הסוברים שאין שום קיום מצוה בכזית, אין שום ענין לחלק הכזית לשניהם, ומי שינצח את חבירו יקח ויאכל כל הכזית וכל דאלים גבר. אך לדעת הסוברים שיש קיום מצוה בפחות מכזית, אין ראוי שאחד יגבר על חבירו בחזקת היד כדי לקיים המצוה בשלמות ולאכול כל הכזית וחבירו לא יקיים המצוה כלל, וצריכים לחלק את הכזית לשניהם כדי שכל אחד יקיים המצוה באופן חלקי נוראה שדי חמד אסיפת דינים חמץ ומצה סי' יד אות ד שחלק עליו, וראה שם שהאריך בכל נידון זה דחצי שיעור במצוות.

ובספר דרך המלך [הובא בשדי חמד (כללים מערכת ח כלל יב), וראה שם שהאריך עוד בנידון זה] כתב, שמחלוקתם תלויה בטעם מה שחצי שיעור אסור מן התורה. שיש שפירשו שאם אנו רואים שבשיעור שלם יש איסור, ושיעור שלם הרי הוא מורכב משני חצאי שיעור, והרי אין היתר מצטרף לאיסור ואם היה חצי שיעור מותר לא היה מצטרף לעוד חצי שיעור להיות אסור, ובעל כרחך שגם בחצי שיעור יש איסור [ראה יד המלך (חמץ ומצה פ"א ה"ו), אמרי בינה (בב"ח סי' ב)]. ויש שפירשו שהוא משום גדר וסייג שחוששים שלא יבוא האדם לאיסור שלם [ראה שאגת אריה (סו"ס פא), פמ"ג (ו"ד פתיחה לבב"ח, סי' סה מש"נ סק"ד), ח"י הרי"מ (שבועות כג:)]. ומעתה, לדעה הראשונה יש לומר גם במצוות, שכיון שאין מעשה רשות מצטרף למצוה, על כרחך שגם בחצי שיעור של מצוה יש איזה קיום של מצוה, ואם כן גם במצוות יש קיום בחצי שיעור. אך לדעת הסוברים שהוא משום חשש שמא יבוא לאכול שיעור שלם, במצוות אין שייך זה.

וכתב בחלקת יעקב (או"ח סי' רה) בשם המהרש"ם, שנידון זה תלוי במחלוקת התנאים בסוגייתנו בדין מי שנתן מקצת מתנות שמן של מצורע שצריך לחזות מהם בפנים ונשפך הלוג, שלדעת רבי מאיר יביא לוג אחר ויתחיל מתחילת המתנות שבהיכל, ולדעת רבי אלעזר ורבי שמעון ממקום שפסק שם הוא מתחיל. וגדר מחלוקתם הוא בנידון הנ"ל, שלדעת רבי מאיר מקצת מתנות אין בהם כלל קיום של מצוה, ועל כן כל זמן שלא גמר את כל המתנות לא עשה אפילו מצוה חלקית, ולכן אם נשפך השמן באמצע צריך לחזור ולתת כל המתנות מתחילה. אך לדעת רבי אלעזר ורבי שמעון יש קיום מצוה גם במקצת מתנות, ומה שעשה כבר עשה, ועל כן אינו צריך לחזור ולתת המתנות שכבר נתן אלא מתחיל ממקום שפסק.

יום שלישי י"ד אב

יומא ס"ג

בעל תפילה שחלה

ובחרו בעל תפילה אחר ואחר כך הבריא הראשון

סבר לה רבי יוסי דאמר מצוה בראשון.

בשולח פנים מאירות (ח"ב סי' קכו) דין בדין בעל תוקע שחלה לפני ראש השנה ולא היה מסוגל לתקוע בשופר, ומחמת כן בחרו בבעל תוקע אחר שיתקע תחתיו, וכשהגיע ראש השנה הבריא בעל התוקע הראשון והוא רוצה לשוב לחזקתו ולתקוע, והשני טוען שמאחר וכבר בחרו בו הוא קודם, הדין עם מי.

וכתב שהדבר תלוי במחלוקת רבי יוסי וחכמים בסוגייתנו בדין מי שהפריש טלה לפסחו ואבד והפריש טלה אחר ומשהגיע ערב פסח אחר חצות מצא את הטלה הראשון, שחכמים סוברים שאיזה מהם שירצה יקריב, ורבי יוסי סובר שמצוה בראשון, אף על פי שלא היה איזה זמן שבו היה הטלה הראשון ראוי להקרבה כיון שכבר קודם חצות אבד. ואם כן גם לענין בעלי התקיעה אם השני הגון יותר בתלמוד ובמעשים וגם תוקע יותר יפה ממנו צריך להעדיפו מחמת טעמים אלו. אך אם שניהם שווים, לדעת חכמים יבחרו הציבור באיזה מהם שהם רוצים, ולדעת רבי יוסי הראשון קודם. וכיון שהרמב"ם פוסק כחכמים (קרבן פסח פ"ד ה"ו) לכן יבחרו הציבור במי שהם רוצים.

אמנם כתב שאפשר לדחות שלא אמרו חכמים שיכולים לבחור במי שרוצים אלא בכגון נידון סוגייתנו, שבשעה שהגיע חצות היום של ערב פסח עדיין לא נמצא הטלה הראשון, והטלה השני היה היחיד שהיה ראוי להקרבה, ולכן יש לו מעלה העומדת נגד מעלת הראשון ויבחרו במי שרוצים. אבל אם בשעה שהיו ראויים כבר נמצא הראשון יתכן ומודים חכמים שהראשון קודם. ואם כן בנידון בעלי התקיעה, דווקא אם היה בעל התוקע הראשון חולה בתחילת ראש השנה ובעל התקיעה השני היה היחיד שהיה ראוי להתפלל, כי אז יש גם לשני מעלה מול הראשון ויבחרו הקהל באיזה מהם שירצו לדעת חכמים שההלכה כמותם, אך אם הבריא הראשון לפני ראש השנה וכבר בראש השנה היה ראוי בעל התקיעה הראשון לתקוע, הדין עם הראשון גם לדעת חכמים.

לזכרון עולם בהיכלי תורה

לעילוי נשמת האשה החשובה

אשת חייל עטרת בעלה

מרת שרה ינטה ע"ה ט"טלב

בת ר' משולם לוי יבדלחט"א

נלב"ע והיא רכה בשנים ביום י"ד אב תשס"ה

ת.ג.צ.ב.ה

לא זכתה לזש"ק, יהי לימוד התורה
לזכר ולעילוי נשמתה

יום רביעי ט"ו אב

יומא ס"ג

קטן ביום שמלאו לו י"ג שנים, אם נחשב לגדול גם כשעדיין לא מלאו לו י"ג שנים מעת לעת

בסוגייתנו הצריכו פסוק ללמד ששעיר המשתלח אינו כשר במחוסר זמן, (כגון אותו ואת בנו או קודם שמונת ימים מלידתו וכדומה). והקשו בגמרא מדוע צריך פסוק, הרי השעיר המשתלח עמד בתחילה בגורל יחד עם השעיר לשם ועשו גורל מי משניהם יהיה שם ומי לעזאזל, ואם כך הרי צריכים שיהיו שני השעירים ראויים בשעת הגורל להקרבה לשם, ואין שעיר המשתלח קדוש אלא כשהוא ראוי לעלות בגורל לשם, וכיון שמחוסר זמן אינו ראוי לקרבן ודאי פסול הוא גם לשעיר המשתלח. והוכיחו האחרונים שדין מחוסר זמן אינו במעת לעת, שהרי אם נאמר שהוא במעת לעת, הרי אפשר להעמיד בשעיר שמונת ימים כלים בחצות היום של יום הכיפורים ועשו את הגורל לפני חצות כדי להקריב את השעיר לשם אחר חצות, ובאופן זה הרי השעיר ראוי לשם כיון שראוי הוא להקרבה אחר חצות שאז כבר יכלו שבעת ימיו, ובזה צריך למעט שאינו ראוי לשעיר לעזאזל אף שבשעת הגורל היה ראוי לשם. ומוכח מכאן שאין היכי תימצא כזו, כיון ששבעת הימים אינם נספרים מעת לעת אלא תמיד נגמרים בשקיעת החמה, ולכן אין אופן שבו יכולו לעשות את הגורל כשהשעיר עדיין מחוסר זמן ולהקריבו אחר שכבר לא יהיה מחוסר זמן (הגאון מו"ה שמחה הנד' בגליון הפמ"ג בכמה דפוסים, שו"ת דברי חיים אויערבאך יו"ד סי' ה', שו"ת זרע אברהם סי' ג אות יב, ועוד).

והנה מצינו דיון בפוסקים לגבי קטן בן י"ג שנים האם נעשה גדול מיד כשמגיע יום שנעשה בו י"ג, אף שעדיין לא הגיע למנין השעות שנולד בה, או עד שיגיע לשנת הי"ג מעת לעת מעת באותו שעה שנולד בה לא נחשב גדול. והנה בתוס' ערכין (לא) בד"ה מיום ליום, כתב מרבינו אלחנן, דדוקא בבתי ערי חומה בעינן מעת לעת לשעות, דגלי בהו קרא, אבל בהנך דפרק יוצא דופן (נדה מז:): דאזלינן בהו בטר שנים שלהם ולא בטר שנות עולם, לא בעינן מעת לעת לשעות. והביא שם גם שיטה החלוקת ובעינן דוקא מעת לעת לשעות דומיא דבתי ערי חומה.

ובשו"ת הגאון רעק"א מה"ת (סי' כב), כתב להעיר על דברי הסמ"ע והש"ך בחו"מ (סי' לה) דס"ל דמפקינן ממונא על פי עדים בני י"ג שנה וא"צ מעת לעת, והרי התוס' (ערכין לא) הביאו שיטה דבעינן מעת לעת לשעות, וכתב שי"ל דכיון שטעם שיטה זו הוא מפני דילפינן שנה שנה מבתי ערי חומה, א"כ י"ל דהיינו דוקא בהנך דכתיב בהו שנים בקרא, כמו שדה אחוזה וערכין, אבל שנים דגדלות דהוי הלכה למשה מסיני, ולכן גם לשיטתם לא בעינן מעת לעת.

וכן פסקינן להלכה דלא בעינן שעות בשנות דגדלות. וכמו שפסקו הב"ח בתשו' (סי' קמה). והט"ז א"ח (סי' נג

סק"ו). והמ"א (שם ס"ק יג). והא"ר (שם ס"ק יב).

שני מוהלים שעשו גורל מי ימול ומת התינוק שעלה בגורלו של אחד מהם

מעשה היה בשני מוהלים שהיו בעיר אחת, והגיעו להסכם ביניהם שבכל פעם שיזדמן תינוק למול יטילו גורל ביניהם מי ימול אותו, כיון שלא רצו לעשות כמקובל שבכל מילה משתתפים שני המוהלים אחד מל ואחד פורע, כיון שחששו לקלקולים הבאים מחלוקה כזו. ולכן רצו שמוהל אחד יעשה בכל ברית מילה גם המילה וגם הפריעה, והחלוקה תהיה בכך שפעם יעשה מוהל זה את הכל ופעם אחרת יעשה המוהל השני את הכל. ותמיד היו מטילים גורל מי יזכה גם במילה וגם בפריעה, והסדר היה שמי שהיה מפסיד בפעם זו בגורל היה זוכה בפעם השנייה בלי גורל, ובפעם השלישית היו חוזרים ומטילים גורל מתחילה. ויהי היום ונזדמן תינוק למול ויעשו גורל כמשפטם, ובטרם הספיקו למולו והנה שבק התינוק חיים לכל חי. והמוהל שעלה בגורלו למול טען שמאחר ועל פי הגורל זכה בזכות למול תינוק ומחמת האונס שהתינוק מת לא מל, לכן זכותו למול עומדת לו עדיין והתינוק הבא שיצטרכו למולו זכותו היא למולו אפילו בלי גורל, ועל כל פנים זכות יש לו שיטילו בפעם הבאה גורל מחדש ולא יזכה המוהל השני בלי גורל. והמוהל השני טען להיפך, שכיון שכבר זכה הראשון בגורל במילת הראשון כבר זכה הוא במילת הבא אחריו בלי גורל, וכשיהיה עוד תינוק למול יזכה הוא במילתו בלי גורל.

ובשור"ת יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' רמג) הביא בשם הרב משה בער שעהן רב בוועדען, שרצה להוכיח מסוגייתנו שהדין עם המוהל הראשון, וכשיזדמן עוד תינוק ימול אותו המוהל הראשון אפילו בלי גורל. שבסוגייתנו נחלקו רב ורבי יוחנן בדין שעירי יום הכיפורים שאבד אחד מהם וצריך להביא זוג חדש, האם מקריבים את שני השעירים מהזוג החדש, או שמא השעיר שלא אבד מהזוג הראשון קרב וכנגדו מהזוג השני ירעה עד שיסתאב. דעת רב מקריבים את השעיר שלא אבד מהזוג הראשון, כיון שהוא סובר שאין בעלי חיים נדחים, וכיון שבתחילה היה שעיר זה עומד להקרבה אינו נדחה עוד וצריך להקריבו עם השעיר האחר מהזוג השני. ורבי יוחנן סובר שבעלי חיים נדחים ולכן בשעה שאבד אחד השעירים מהזוג הראשון נדחה גם השעיר השני מהזוג הראשון מהקרבה, ולכן לדעתו יקריבו את שני השעירים מהזוג השני. וההלכה היא כרב שאין בעלי חיים נדחים והשעיר מהזוג הראשון קרב (רמב"ם עבודת יום הכיפורים פ"ה הט"ו).

ואם כן הוא הדין גם בנידון המוהלים, אף שלשעה לא היה המוהל הראשון יכול לקיים זכותו למול כיון שמת התינוק שעלה בגורלו, מכל מקום כיון שאין בעלי חיים נדחים לא נדחה המוהל על ידי זה, וכשיזדמן עוד תינוק אחר למול יקיים אז את זכותו וימול אותו בלי גורל.

10 גמרות לשיעורי התורה
נתנדבו לזכר נשמת הרב **יחיאל יקותיאל זצ"ל**
שניידר
נלב"ע ביום ט' באב תרפ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

18 גמרות לשיעורי התורה
נתנדבו לעילוי נשמת האשה החשובה
מרת פרידא לאה ע"ה מינץ
נלב"ע ביום ח"י באייר (ל"ג בעומר) תשנ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.

דאמר ר"ל אין מעבירין על המצות (יומא נ"ח:)

'וירד מעשות החטאת' (ויקרא ט כב) הג"ל עפ"י מאמר הגמרא אין מעבירין על המצות. כי כן דרך היצר לקרר את האדם בגשתו אל העבודה זו תפלה, לומר לו הלא אתה מלא עון ואיך ימלא לבבך לגשת אל הקודש. אולם האמת אינו כן כי הקב"ה שומע תפלת כל פה ומרחם על הבריות לקבל ברחמים תפלתו. וז"ש אין מעבירין על המצות בל יעלה על זכרוננו העבירות בעת עשיית המצות. סור מרע ועשה טוב בשעה שאתה עושה טוב תסיר הרע מקרב לבבך אל תזכור עוד. וזה וירד מעשות החטאת וגו' בשעה שאהרן היה מברך את ישראל לא היה זוכר החטאת שלהם. וז"פ (תהלים סט יד) 'ואני תפלתי לך ה' עת רצון' פי' שאני מתפלל תמיד אל ה' ובטוח אני שיקבל תפלתי ויהיה עת רצון. מאשר ידעתי שהקב"ה מרחם על עמו ומקבל תפלתם ברחמים.

(תפארת חנה, חנה)

החומר מ"כפתור ופרח" מתוך 'מת'בתא'

המשך לדף ס"ד

אולם המהר"י אסאד (שם) כתב לדחות את הראיה מסוגייתנו, וכתב שלא אמר רב להקריב את השעיר מהזוג הראשון אלא כיון שאם לא יקריבוהו הרי לא תהיה לו תקנת הקרבה לעולם ויהיה דיחוי דיחוי עולמי, ומחמת כן מקריבים אותו עם השעיר השני אף שאינו משני השעירים שעלו עכשיו בגורל. אבל בנידון המוהלים הרי גם אם המוהל הראשון לא ימול מיד את התינוק הבא שיזדמן למולו, הרי עוד נכוננו לו הרבה תינוקות בעתיד למול אותם, ואין לדון כאן דין דיחוי כיון שגם אם לא ימול עכשיו אינו נעשה דחוי בכך. ולמעשה הכריע שם שכיון שבמצוות קיימא לן שהמתכוין לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה (ברכות ו). לכן המוהל הראשון שרצה למול את התינוק הראשון ונאנס ולא מל אותו כיון שמת אותו תינוק, מעלה עליו הכתוב כאילו מל אותו, ולכן בתינוק הבא שיזדמן למולו יזכה המוהל השני למולו בלי גורל, כמו שהיו עושים אם באמת היה המוהל הראשון מל את התינוק שעלה בגורלו.

שני תלמודין כהלכתן

תורתם של אמוראי ארץ ישראל
ואמוראי בבל על סדר המשניות נתחברה, ולכן בעוד שעוסקים
בבבלי אפשר בקלות לרכוש את הידיעה בירושלמי העוסק באותה
מסכת ובאותם ענינים.
ניתן לגלות מה תירץ הירושלמי על אותה קושיה שזה עתה נלמדה
בבבלי, ולראות כיצד הירושלמי מאיר את הסוגיא מזוויות חדשות
שהבבלי לא עסק בהם.

בבלי יומא דף נ"ב

מאי מצלי, רבא בר רב אדא ורבין בר
רב אדא תרוייהו משמיה דרב אמרי
"יהי רצון מלפניך ה"א שתהא שנה זו
גשומה ושחונה" (חמה, רש"י),
שחונה מעליותא היא, אלא אימא
"אם שחונה תהא גשומה", רב אחא
בריה דרבא מסיים בה משמיה דרב
יהודה "לא יעדי (יעבור) עביד שולטן
(עושה ממשלה, רש"י) מדבית
יהודה, ולא יהיו עמך ישראל צריכין
לפרנס זה מזה ולא תכנס לפניך
תפלת עובדי דרכים" (מתפללים
שלא ירדו גשמים, רש"י).

רבינו המגדל עוז

וכן דרך
הירושלמי
בכמה
מקומות
שמפרש
סתומות
הבבלי,
כאשר
הבבלי
מפרש רוב
סתומות
הירושלמי.
(סוף הל' ס"ת)

ירושלמי יומא דף כ"א

וכך היתה תפלתו של כהן גדול ביום הכפורים
בצאתו בשלום מן הקודש, יהי רצון מלפניך
האו"א שלא תצא עלינו גלות לא ביום הזה ולא
בשנה הזאת, ואם יצאה עלינו גלות ביום הזה או
בשנה הזאת, תהא גלותנו למקום של תורה. יהי
רצון מלפניך האו"א שלא יצא עלינו חסרון לא
ביום הזה ולא בשנה הזאת, ואם יצא עלינו חסרון
ביום הזה או בשנה הזאת, יהא חסרונו בחסרון
של מצוות. יהי רצון מלפניך האו"א שתהא השנה
הזאת שנת זול, שנת שובע, שנת משא ומתן,
שנת גשומה ושחונה וטלולה. ושלא יצטרכו עמך
ישראל אלו לאלו. ואל תפנה לתפלת יוצאי
דרכים. רבנן דקסרין אומרין ועל עמך ישראל
שלא יגבהו שררה זו על גב זו. ועל אנשי השרון
היה אומר (מקום הוא ששמו שרון ואין הקרקע
יפה ללבינים, ולא הוי דבר קיימא, רש"י סוטה
מג.) יהי רצון מלפניך האו"א שלא יעשו בתייהן
קבריהן (שלא יפלו בתייהם פתאום, והם נקברים
תחתיהן).

המדור מוגש
ללומדי הדף
היומי
ולמשלבי
הירושלמי
באותה
מסכת
בהוקרה
ממכון דרכי
שמחה, ערד
לקבלת לוח
המסלול
המשולב,
ולמידע
בדבר
מסכתות
מבוארות:
05731-53500

קליעה למסדה

הנוסח המלא של תפלת הכהן גדול ביום הכיפורים

✦ האם נחלקו התלמודין במציאות נוסח תפלתו, או שהנוסח לא היה קבוע ובכל פעם היה משתנה לפי המאורעות ✦ הגאון בעל האדר"ת: "ולו ישמעוני המדפיסים והמגיהים, הייתי מוסיף תפילה יקרה ונחמדה מאוד במוסף של יוה"כ הנזכרת בירושלמי... וזה לי כמה שנים שתקנתיה בגליון המחזור שלי, וגדולי הדור ראוה וקלסוה, ומצווה להדפיסה לכל" ✦ לאור קריאתו של הגאון, הכינו במכון 'דרכי שמחה' מדבקות להדבקה במחזורים, שיחלוקו ללא תמורה ע"י פניה למכון ✦

הנה בסדר העבודה שמופיע במחזורים בחזרת הש"ץ למוסף של יום הכיפורים, בין בהנוסח של הספרדים "אתה כוננת", ובין בהנוסח של האשכנזים "אמיץ כח", לא מצינו לא כנוסח של הבבלי ולא של הירושלמי (הובא במסגרות). ועל אף שכתב ה'שאגת אריה' בספרו 'גבורת ארי' (יומא נג:) ד'בעלי הפייטות יסדו על פי הירושלמי, והכניסו דברים רבים בנוסח התפילה, מכל מקום תימא עליהם שלא כתבו בשום אחד מב' התלמודין.

עוד יש להעיר, דהנוסח של "אתה כוננת" הרי נתיסד על ידי יוסי בן יוסי כהן גדול, כמו שכתבו בראשונים (ראה בית יוסף ס' תרכא). ובאר באבודרהם (הועתק במחזורים): "דאפשר שהיה מאותם כהנים גדולים ששמשו בבית שני, או היה מזרעם, וישנם הסבורים שלא היה כהן גדול ממש, אלא כהן היה וגדול בדורו ולפיכך נקרא כהן גדול" (כעין תואר כבוד), ולפי הצד שמחברו היה כהן גדול אם כן הקושיא הינה הפוכה, דלמה לא הביאו התלמודין כנוסחת הכהן גדול ששימש בפנים.

ונראה שאינו בהכרח לומר דיש כאן מחלוקת ברורה בין התלמודין והנוסחאות בסדר נוסחת התפילה של הכהן גדול, דיתכן מאד שתפלתו לא היתה מנוסחת וקבועה לכל השנים, אלא שהיה מנסח אותה בהתחשבות במצב הימים ומאורעותיהם, וכמו שמשמע

(המשך בעמ' הבא)

הנוסח המלא של תפילת הכהן גדול ביום הכיפורים

(המשך מעמוד קודם)

במסכת בבא בתרא (קמז.) 'אמר רב זביד האי יומא קמא דריש שתא, אי חמים כולה שתא חמימא, אי קריר כולה שתא קרירא, למאי נפקא מינה לתפלתו של כהן גדול', (דלפי הענין שיראה בראש השנה יתפלל ביום"כ). וכן מצאנו ל**גבורת ארי** (יומא שם) שרצה לומר דנוסח זה דמוזכר בבבלי היה מתפלל ברוב השנים, ובאיזה מן השנים היה מתפלל בסגנון אחר.

ובקובץ **"תורני הדרום"** שיצא לאור בניו יורק (גליון מב ומד) אנו מוצאים פולמוס גדול אם היה לו לכהן גדול נוסחא קבועה בתפילתו או לא. דחכם אחד (הרב חיים קרלינסקי) טען דמריבוי הדעות שקיימים בתפילה זו, דהיינו מלבד הנוסחאות שבבבלי וירושלמי ובמחזורים, ישנם עוד נוסחאות בפסיקתא ובמדרשים שונים, ונמצא שמוכרחים אנו לומר דתפילתו לא היתה בנוסח קבוע.

והביא ראיה לדבר מנוסח הבקשה "על אחינו שבקיסרין" המוזכר בנוסחת הפסיקתא, דהנה ידוע שהעיר קיסרין בנה הורדוס המלך כשמונים שנה לפני בית שני, הרי דרך אז התחילו לומר בקשה זו, וכמו נוסח זה שמוכרח שנתחבר רק אז, כן כל הבקשות לא היו מנוסחות לתמיד. אולם אחרים שם יצאו לחלוק עליו בזה, דמלשון הירושלמי "וכך היתה תפלתו של כהן גדול ביום הכפורים" ומעורר מקומות בחז"ל מוכח דהיה נוסח קבוע לתפילת הכהן גדול, ראה כל דבריהם בארוכה שם, ומראה מקום אני לך.

והנה אף דשתי הנוסחאות המקובלות היום הם "אתה כוננת ו"אמיין כח", מכל מקום היו מגדולי ישראל שהוסיפו לעצמם נוסחת תפילת הירושלמי, כפי שהעיד הגאון הנודע **האדר"ת** – רבי אליהו דוד רבינובין תאומים, רבה של הערים מיר פוניבז' וירושלים, במאמרו שנדפס במאסף התורני **"גדיל תורה"** שיצא לאור באודסא: "ולו ישמעוני המדפיסים והמגיחים, הייתי מוסיף תפילה יקרה ונחמדה מאוד במוסף של יום הכפורים בתפילתו של הכהן גדול, הנוכרת בירושלמי... ולא ידעתי מדוע נשכחה המרגלית היקרה הזאת מכל רבותינו עד היום... וביחוד נצרכה בימינו אלה... וזה לי כמה שנים שתקנתיה בגליון המחזור שלי, וגדולי הדור ראוה וקלסוה, ומצוה להדפיסה לכל". וראה עוד בס' **מוזב ומפו** (להג"ר פנחס זביחי) שהביא שבמחזור לפי מנהג ק"ק ארג"ל הוסיפו בנוסח תפילת כהן גדול את היהי רצון המובא בירושלמי.

הטעם שבארץ ישראל לא הזכירו את נוסחאת בני בבל: שלא יעבור השילטון מבית יהודה

מצינו באחרונים שיצאו לבאר על בקשות מסוימות בטעם שזוכרו בבבלי ולא בירושלמי, או שזוכרו בירושלמי ולא בבבלי, כדלהלן: בבבלי מוזכר "לא יעדי (יעבור) עביר שולמן (עושה ממשלה) מדבית יהודה", ואילו בירושלמי הוא חסר (וכן הוא מופיע באתה כוננת, והושמט באמיין כח), וצריך נתינת טעם לדבר.

רבי יהושע בנבנשת (בעל "סדה יהושע" על תלמוד ירושלמי), בחיבורו **"עבודה תמה"** על סדר עבודת יום הכיפורים (עמ' כט) הוסיף לתמוה דבירושלמי משמע עוד היפך מזה, ממה דרבנן דקסרין אומרין ועל עמך ישראל שלא יגבהו שררה זו על גב זו, משמע שלא יהיה שררה כלל.

וכתב ליישב דאפשר דגם הבבלי וגם הירושלמי שניהם נתנבאו בסגנון אחד, דמה שכתב הירושלמי 'ועל עמך ישראל שלא יגבהו שררה זו על גב זו' היינו הך מה שכתב בבבלי 'שלא יעבור שילטון מבית יהודה', דכשיש מושל ושילטון בישראל אין עושין שררה זה על גב זה, אלא אותו המושל הוא המוציא והמביא.

ובספר **עבודת ישראל** שחיבר הר"י קמחי (אימיר תצו) על סדר עבודת יום הכיפורים (עמ' קסט) הרחיב הדיבור בהשוואת נוסחת אתה כוננת עם הבבלי, ובין דבריו רצה לומר דבבבלי "לא יעדי עביר שולמן מדבית יהודה" כלול רוב הבקשות שהזכיר בירושלמי, וביניהם שלא תהיה עלינו גלות, אלא כל ישראל נהיה תחת ממשלה אחת, וכן כלול בזה שלא יגבהו שררה זו על גב זו, אלא כולנו נהיה תחת שלטונו של בית יהודה, ראה עוד בדבריו שם, ומה שאמר "ולא יהיו עמך ישראל צריכין לפרנס זה מזה", כלול בזה מה שאמר בירושלמי שלא יהא חסרון, ושיהיה שנת זול ושובע ומשא ומתן, דכיון דאינם נצרכים בפרנסה זה מזה נמצא שאין להם חסרון ואין לך שנת זול ושובע ומשא ומתן גדול מזה, אם כן נמצא שלא חיסר הבבלי ממה שאמרו בירושלמי אלא בחר בלשון קצרה וכמו דתנן "ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון".

ובעלי **תמר** על הירושלמי שם העלה בזה השערה יפה, דפיסקא זו "לא יעדי עביר שולמן מדבית יהודה" הוא התרגום של הפסוק (בראשית מט י) לא יסור שבט מיהודה, דפירושו דהשלטון והמלכות צריך להיות מורע יהודה בלבד (עי' ש ברמב"ן עה"ת), וכידוע דבתקופה מאוחרת של בית המקדש מלכו זרים בארץ ישראל, הרי שאם היו אומרים נוסח זה, היה הדבר פגיעה ישירה במלכות השולטת, ולכן לא פרסמוהו ברכים, אבל בני בבל שלא היתה אימת המלכות עליהם, עברה התפילה במלואה עם פיסקא זו.

(המשך בעמ' הבא)

הנוסח המלא של תפלת הכהן גדול ביום הכיפורים

(המשך מעמוד קודם)

שיצנה צית המקדש

במהרה בימנו

ומצינו כיוצא בזה בשו"ת חסדי אבות (בסו"ס יבין דעת ס' יד) דהרב מאסטרוב ז"ל (כנראה הכוונה לבעל ה"כלי חמדה") רצה לומר דלכן נאמרה פסקא זו בארמית, בגלל דבימי החשמונאים היו יראים להתפלל בגלוי בעד מלכות בית דוד, לכן הסתירו והתפללו בארמית. אולם הגר"י מרונק שם דחה את דבריו, וכתב דבימי בית שני כבר היו מדברים בארמית, ועוד דבימי החשמונאים המה היו הכהנים הגדולים והמה היו המתפללים, וממי היו יראים עד שנצרכו להשמר ולהסתיר.

כיצד התפללו שלא תגיע אליהם גלות והרי אין פותחין פה לשמן

ה"מנחת אלעזר" ממונקאטש בספרו שער יששכר (חודש תשרי, מאמר יום הקדוש, אות לו) התקשה הרבה על מה דאי' בירושלמי דהכהן גדול היה מבקש "שלא תצא עלינו גלות לא ביום הזה ולא בשנה הזאת, ואם יצאה עלינו גלות ביום הזה או בשנה הזאת, תהא גלותינו למקום של תורה", ויפלא כל עובר על הלשון ואם יצאה עלינו גלות וכו' והלא אל תפתח פה לשמן.

וכתב לבאר דיען שידעו שהעיקר והתכלית יהיה הבית השלישי העתיד, ואלו הבתים אינם רק לזמן ולא נצחיים, ועל כן התפלל שלא תצא עלינו גלות, כי היה צר לו על הבית הלז שלא יחרב, אבל ידע כי מוכרח להיות כן שיגלו עוד לגלות האחרון מרם הבית השלישי, ועל כן התפלל ואם יצאה עלינו גלות תהא גלותנו למקום של תורה, ועל ידי זה נצא מהר מגלות האחרון, ונוכה לתכלית הגאולה שלימה בב"א.

הכיצד אפשר שבית המקדש קיים, וישראל שרויין על אדמתן, וכהן הגדול עומד ומתפלל שתולכנו לארצנו ותמענו בנבולנו?

נסיים עם פסקא מתפילתו של הכהן הגדול הנזכר ב"אמיץ כח" שאקטואלי ביותר לימים אל, יה"ר מלפניך כו' שנה נבוא לבית מקדשינו כו' שנה שתולכנו קוממיות לארצנו כו' שנה שתעלנו שמחים לארצנו כו'. ובשו"ת תשובה מאהבה (ה"א ס' א אות יט) שהיה תלמיד מובהק לבעל הנודע ביהודה כתב: כאן ישאלו התינוקות אפשר שבית המקדש הי' קיים, וישראל היו שרויין על אדמתן, וכהן הגדול הי' עומד ומתפלל שתולכנו לארצנו ותמענו בנבולנו. וידעתי שיש לדחות אחרי שנתרחקנו מעל אדמתינו הוסיפו על של אבותם דברים כאלה, ואין הדברים נראין אחרי שפתח וכך היתה תפלתו של כה"ג ככה עיכובא משמע, והעתקתי בגליון מחזור שלי נוסח הספרדים בזה.

אך מה שהיה קשה לו לבעל ה"תשובה מאהבה", פשוט הי' לו להט"ז (או"ח ס' תרכא סוסק"ב) שכתב דמה שמצינו בנוסח תפלת כה"ג שנה שתעלינו בשמחה לארצנו, זה לא אמר הכהן הגדול, שהרי יושב בארץ ישראל, אלא שאנו מכניסים זה למה ששייך לנו.

ובברוך שאמר לבעל תורה תמימה על סדר התפילה (עמ' שעט) מפרש שמכוין לישראל המפוזרים בארצות הגולה, ומפני רגשי האהבה והכבוד הוא כולל גם את עצמו עמהם ואומר שתולכנו, אע"פ שהוא אין צריך לזה. ולפי שאלת המנחת אלעזר הנ"ל בנוסחת הירושלמי לענין גלות מצינו פתרון גם בזה, דשפיר יש לומר שמבקשים על הבית השלישי שיבנה בב"א.

וכמו ששמעת תפלת כה"ג בחיבל, כמו כן מפינו תשמע ותושיע בב"א.

מבצע מיוחד

למנויי חוברות "מתיבתא"

מעבירים את המנוי
מחוברות לכרכי מתיבתא 'פנינים'
ומקבלים מנוי חודשי במחיר

49 ₪ בלבד

לפרטים יש לפנות למוקד המנויים
1800 - 22 - 55 - 66